

posudek oponenta práce  
vypracoval PhDr. Mgr. Petr Šída, Ph.D.

Bakalářská práce V. Beránka se na 56 stranách snaží představit vývoj technologie štípaní kamene od paleolitu do neolitu. Na úvod jsou představeny metody a cíle práce, v druhé kapitole pak metody použité při hodnocení technologií užitých při kamenné štípané industrii (dále jen ši), následuje vývoje technologií na pozadí vývoje archeologických kultur od starého paleolitu až po neolit a závěrečná kapitola, která ovšem neshrnuje poznatky, ale snaží se o zobecňující pohled na problematiku.

Práce je bohužel v mnoha ohledech nedotažená a zatížená mnoha chybami devalvujícími informace, které přináší. Začnu od formální stránky práce, překlepy i pravopisné chyby jsou všudypřítomné, ani forma citací není zvládnuta dokonale (problémy s citacemi více prací jediného autora k jednomu roku, špatné řazení). Bohužel citovaná literatura není vždy relevantní a naopak mnohé práce, které by si zasloužily být citovány jsou opominuty. Je otázkou, zda je relevantním zdrojem internetový blog (P. Zítka). Rozsah práce je i s mnoha vakanty 56 stran, což je na spodní hranici rozsahu.

Jako největší problém práce spatřuji její úvodní východiska definovaná v úvodu a kapitole dvě. Naprosto mi chybí jasná definice podstaty práce, technologie není jenom o vztahu otloukač předmět a provedení experimentu a skládanek. Úplně chybí podrobný popis technologické analýzy, což je naprostý základ hodnocení každé kolekce štípané industrii. Už tím, že hodnotíme artefakty (určujeme typ či technotyp), provádíme technologickou analýzu. Tato metoda se rozvíjí od 19. století a je dodnes nenahraditelná. Skládání a experiment jsou doplňkem, nikoliv základem hodnocení technologie. V práci je okrajově popsán vztah jádro – ústěp - otloukač, ale o co jde, co je debitáž, fasonáž, co jsou retušované nástroje? Definice schází, historie schází, je to o to smutnější, že základy terminologie si studenti mají odnést z jednoho ze základních kurzů a dokonce mají studijní materiál, kde všechny termíny jsou vysvětleny.

V práci je kladen velký důraz na experiment, z čehož mohou vznikat až komická nedorozumění: „*I přes svou širokou uplatnitelnost a poměrně snadnou dostupnost tak SGS nebyl nejkvalitnějším štípatelným materiálem v prostředí střední Evropy.*“. Je zajímavé, že mladopaleolitické obyvatelé Čech se touto experimentálně zjištěnou informací neřídili a tvrdošijně z SGS mlátili až 30 centimentrové čepele nekvalitě navzdory.

Práce nemá ujasněný prostor, na kterém téma řeší, autor se tak neustále omlouvá, že v Čechách není dostatečný materiál a proto musí sklouzávat na Moravu, nikde ale není řečeno, že řeší technologii na Českém prostoru! Takže se například dozvíme že: „*v Čechách nejsou skládanky*“. Ony jsou, jenom je autor nenašel. Doporučuji pro technologii zásadní práci S. Vencla o Hostimi (například).

V práci je dále ve velké míře operováno s retušovanými nástroji. Jejich tvarosloví ale do technologie výroby ši nepatří, vůbec by bylo třeba ujasnit si rozdíl mezi technologií a typologií, oba termíny nepopisují totéž (přičemž pochopení rozdílu je kardinální pro pochopení celé problematiky).

Následují kapitoly popisující vývoj „technologie“ od starého paleolitu do neolitu. Odhlédnu-li od toho, že se v této části mísí vývoj kulturní, technologický, typologický ale i například využití surovin (co všechno vlastně patří do technologie a je zde nutné?). Chápu, že je třeba informacím poskytnou kontext, ale minimálně by bylo vhodné oddělit popis kontextu (časového, prostorového – definice prostoru schází) od vlastního popisu technologie. Problematika surovin souvisí s technologií spíše okrajově v takových otázkách, jako je redukce výrobního procesu staropaleolitické a středopaleolitické výrobní sekvence, která ale pohřbena v práci není zmíněna vůbec. Text tak bohužel mnohem více připomíná neurčitý běh myšlenek, než utříděný promyšlený vědecký text, jehož tréninkovým polem by měla bakalářská práce být. Vše toto lze připsat na vrub nezkušenosti.

Co ale naprosto nelze ignorovat je množství chyb faktického rázu, které ukazují základní neznalosti období, které je popisováno (všechny informace chybně uvedené v textu měli navíc studenti v přednášce a hlavně, měli je umět ke zkoušce).

Následuje výčet největších chyb i s korekcí:

Starý paleolit:

- „Trval od zhruba 1 mil. BP do zhruba 250 tis. BP.“ ... „Evropa a Asie pak byly navštěvovány těmito hominidy pouze sporadicky, z čehož pramení i omezenost nálezové základny tohoto období.“  
-Odhlédnu-li od špatné datace, od 1,2 my je Evropa osídlena, asi nešlo o příležitostné návštěvy, něco na způsob naší dovolené ....

- přezleticien není uznán nikým na světě a neměl by se vůbec používat, už jenom tím, že je definován jako „výrazně ústěpová facie acheuléenu s nehojnou přítomností bifasů“, a „využívání místních často velmi nekvalitních surovin“ je jasné, že se jedná chybnou definici. Definování kultury na tom, že používá horší surovinu a má vyšší podíl ústěpů, ukazuje na základní nepochopení pravidel technologické analýzy (k tomu jenom na okraj komentář, v Přezleticích je málo bifasů, ale opravdových ústěpů je ještě méně).

- následně je představen acheuléen a k němu je lokalita Přezletice řazena také! Bečov IV není staropaleolitický

Střední paleolit

„Zatímco pro acheuléen je typická výroba jádrových nástrojů, kdy hlavním polotovarem je samotné kamenné jádro, v moustérienu, se daleko více uplatňuje výroba nástrojů z ústěpů, které byly v acheuléenské kultuře považovány za odpad (Podborský 1993, 2).“ - neplatí, navíc o něco výše sám autor píše o přítomnosti levalloiské technologie ve středopaleolitických souborech acheuléenu

čerpání informací z nesespecializovaných encyklopedií není úplně nejlepší – viz heslo o mousteriénu, které naprosto neodpovídá realitě

- krumlovien – opět není široce uznaná kultura, sám autor uvádí, že se jedná o dílenskou facii (?)
- chybí zde acheuléen
- bifaciální nástroje nejsou ve starém paleolitu? Co je to potom pěstní klín acheuléenu

V technologické části středopaleolitické kapitoly je patrná nesystematičnost při popisu technologií (či spíše nepochopení).

- jádrová t. není to samé co fasonáž
- ústěpová t. s.l. začíná hluboko ve starém paleolitu
- technologie předem připraveného jádra není vysvětlena
- diskoidní metoda exploitace je řazena na roveň ústěpové technologii, i když je to jenom jedna z technik připraveného jádra
- stejně tak levallois metoda není dokonale popsána, a opět se jedná o jednu z technik připraveného jádra

Mladý paleolit

– odkud je vzato členění – chronologie je špatně časný MP 45-27 BP, střední MP 29-20 BP a dále, navíc schází citace

– „V r. 1973 například J. Fridrich popisuje pro časnou fázi mladého paleolitu v Čechách mnohem

více kultur, než je uvedeno například v mladší monografii S. Vencla zabývající se paleolitem a mezolitem na českém území (Vencl 2007). Často se jedná o kultury, vyčleněné na českém území pouze na základě interpretace nálezů z jediné lokality, jako např. kremsien a jerzmanowicien (Fridrich 1973, 435).“ - nepochopení, ve své době se jednalo o legitimní termíny, které ale postupem doby buď zcela (kremsien – smíšený aurignacien s gravettienem), nebo částečně ztratily náplň (jerzmanowicien – stále používaný termín pro popis listovitých hrotů počátku mladého paleolitu), v tomto ohledu v práci kremsien vůbec nemá vystupovat, Jenerálka je navíc gravettská

– Protimluy v textu: „Technologie výroby kamenné štípané industrie se v průběhu mladého paleolitu pozvolna proměňovala.“ x „Oproti tomu ve střední fázi mladého paleolitu, kdy na naše území zasahuje kultura gravettien i v pozdějších obdobích se setkáváme s více méně uniformní těžbou čepelových polotovarů z prizmatických jader a rozdíly mezi jednotlivými kulturami můžeme sledovat pouze skrze artefakturní náplň.“ - komentář: jádra nejsou artefakty?, patrně záměna za retušované nástroje

– „Kulturní technokomplex gravettien je jakýmsi vyvrcholením mladého paleolitu nejen na území České republiky, ale i celé Evropy (krom S oblastí). Pod tímto názvem je sdruženo množství kultur ze střední fáze mladého paleolitu, které se od sebe často velice liší s ohledem na jejich geografickou polohu.“ - není pravda, gravettien je naopak velice uniformní kultura

– „Jeho původ je poměrně nejasný. Například na našem území se v jeho tradici objevují jak prvky kostěnkieny tak i szeltieny a aurignacieny,“ - naopak, jeho původ je naprosto jasný, ve Francii přímo vychází z mladého aurignacieny prvky szeltieny na gravettských lokalitách nejsou (bifaciální retuše souvisí s horizontem solutrénu), a těžko může gravettien vycházet z kostěnkieny, což je jiný název pro mladý gravettien

– „Jako materiál pro výrobu štípané industrie byly využívány zejména vysoce kvalitní severské silicity,“ – protimluy vůči úvodu

#### magdalenien

– „Kultura magdalénienu vznikla na území JZ Francie v 15. tis. BP a přežívala až do 10. tis. BP v kultuře epimagdalénienu.“ - chybně, schází citace

– „Tyto artefakty jsou velmi často malých rozměrů, čemuž odpovídá i velikost těžných čepelí, která se na většině lokalit pohybuje od 2 do zhruba 10 cm.“ -obecně není pravda, typické jsou velké čepelky a velká jádra, mnohdy dochovaná (viz Hostim)

– „rydla typu Lascaux“ – taková neexistují (Lacan)

– „čepelky - úštěpy, jejichž délka je minimálně dvakrát větší než šířka“ – nedostatečná definice, citace?

#### pozdní paleolit

– pozdní paleolit ani mladý Dryas nekončí 8,5 ky BP, stejně tak je špatně chronologie mezolitu, dle platné chronologie nekončí 5,5 ky BP

– v této části jsou velmi nevyrovnané zdroje ke kulturám, od obecných po speciální práce, výsledkem je nesrovnatelnost informací

#### mezolit

– „I přes značnou fragmentárnost nálezů, jejich obtížnou klasifikaci a regionální variabilitu se však v Čechách podařilo vyčlenit pro starší fázi mezolitu kulturu, jež na území České republiky pravděpodobně převládá. Jedná se o kulturu beuronieny, který však ve své artefakturní náplni není jednotný a liší se sídliště od sídliště.“ - protiřečící si tvrzení, nepochopení (kultura nemůže být nejednotná)

– „Pro starší fázi mezolitu je pak typický výskyt trapézů a protáhlých a rovnoramenných trojúhelníků.“ - nesmysl

– „Nálezy z mladší fáze střední doby kamenné se doposud žádné kultuře přiřadit nepodařilo. Sjednocujícím pro veškeré industrie z tohoto období je výskyt trapézů s protilehlou retuší, ale i přetrvávání rovnoramenných trojúhelníků a mikročepelky s otupěným bokem.“ - trojúhelníky

nepřetrvávají

Práci chybí závěrečné shrnutí, místo něho autor přináší zamyšlení nad vztahem kamene a člověka. Bohužel jde spíše o neprovázané úvahy, než logicky koncipovaný text. S mnoha tvrzeními se navíc dá polemizovat, některá vycházejí ze zásadního nepochopení podstaty problému.

Například:

*„Starí štípači nevěděli nic o dnes využívaných vědeckých termínech, jako je lasturnatý lom, úhel, podstava, atd. Přesto však dokázali vyrobit nástroje, nad jejichž mistrným provedením nám dnes zůstává rozum stát.“* Typická představa romantismu, kdy neposkrvněný primitiv bez znalostí tvoří něco, co my dnes již nedokážeme. Realita je mnohem přízemnější, naši předchůdci museli o kameni vědět mnohem víc, než my, i když to nenazývali našimi termíny, jinými slovy popisovaných zákonitostí si jistě byli vědomi mnohem lépe, než my.

*„Nad kamenným nástrojem přemýšlíme pouze jako nad výsledkem lidské činnosti. Tím ho ale vytrháváme z živé kultury, jíž byl součástí.“* Archeologie studuje pouze předměty z živé kultury vytržené, které není možné do ní vrátit, náš pohled tak není chybou, je jedinou možností. Živou kulturu tak vidíme pouze zprostředkovaně skrz úzký „průzor“ kultury mrtvé. Jak úzký tento průzor je nejsme sto zjistit.

*„J. Fridrich si kupříkladu klade otázku, zdali szeletien nevznikl pouze proto, že surovina, kterou využívali lidé této kultury, nedovolovala výrobu technologicky progresivnějších čepelových polotovarů (Fridrich, 1973, 436).“* - dnes víme, že tomu tak jistě být nemůže

*„Jeli například nástroj, vyráběn z valounů, nacházejících se v říčních štěrcích a na mořských plážích má většinou charakter nástroje jádrového, pokud je k výrobě naopak použita surovina ve formě bloků jedná se většinou o nástroje úštěpové a úlomkové (Svoboda 1986, 13).“* - neplatí a ani prof. Svoboda by toto dnes nepoužil

Nástin používání surovin ve starém a středním paleolitupředložený autorem práce takto obecně platný není, viz například lokalita Bečov.

*„Zajímavým zjištěním plynoucím ze samotné práce je všudypřítomnost jádrové techniky, která se vyskytovala od starého paleolitu až po neolit. S takovýmto konceptem se autor této práce dosud nikde neseťkal“* – což je ale věc známá a zřejmá, koneckonců sekáče jako typ se vyskytují po celý pravěk.

Vzhledem k uvedeným nedostatkům nemohu navrhnout jiné hodnocení, než známkou **dobře**.

V Lysé nad Labem, 25.5.2015

Petr Šída